
GELİR GETİRİCİ FAALİYETLERE KARAR VERMEDE KIRSAL KADININ ROLÜ: KUZEYDOĞU ANADOLU TRA1 BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Fahri YAVUZ^{1*}, M. Sharih SHIWAN², Mustafa TERİN³, Bahar AKAY⁴, İrfan O. GÜLER⁵, Kevser AĞSU⁶

Öz

Çalışmanın amacı, kadınların kırsal alanda gelir getirici faaliyetlerdeki karar alma süreçlerindeki rolü ve bu süreçte katılımını etkileyen özellikleri tespit etmektir. Çalışmanın ana materyalini TRA1 bölgesinde yer alan Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde yapılan 360 adet anket verisi oluşturmaktadır. Kadınların karar alma süreçlerine katılımını etkileyen özellikler sıralı probit modeli ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, yaşın artması, evli ve dul olma, uğraşı alanı ile ilgili eğitim alma, aile kararlarında fikrinin sorulması, aile gelirin katkısı sağlama ve ürünlerin satılmasına katılma durumu kadınların gelir getirici faaliyetlerde karar alma sürecine katılımını olumlu yönde etkilerken, okur-yazar olmama, işletme büyüklüğü ve gelir kaynağının çoğunun tarımsal faaliyetler olma durumu kadınların karar alma sürecine katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Gelir getirici faaliyetlerde kırsal kadına destek verilmesi, bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, üretim ve yönetim ile ilgili konularda kadınlara eğitim verilmesi ve kırsal kadına pozitif ayrımcılık yapılması bu çalışmanın önerileri olarak sunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal kadın, karar mekanizması, tarımsal üretim, TRA1 bölgesi, Türkiye
JEL Sınıflandırması: Q10, Q12, Q18

THE ROLE OF RURAL WOMAN IN DECISION MAKING IN INCOME GENERATING ACTIVITIES: CASE OF NORTHEAST ANATOLIA TRA1 REGION

Abstract

The aim of this study is to determine the role of women in decision making and features affecting the participation to the process. The main material of the study is the data collected by survey study with 360 rural women in Erzurum, Erzincan and Bayburt provinces. Factors affecting women's participation in decision making processes have been analyzed using ordered probit model. According to the results of the study, being aged, being married and widow, being trained related to profession, being asked their ideas in family affairs, taking part in selling what produced affect the participation to decision making positively, while non literate bigger farm size and having all income from agriculture affect the participation negatively. Supporting rural women in income generating activities, enhancing their knowledge, skills and competences in farming, training in production, managing and marketing, positive discrimination with regard to rural women could be the suggestions of this study.

Keywords: Rural woman, decision making process, agricultural production, TRA1 province, Turkey
JEL Classification: Q10, Q12, Q18

¹ Prof. Dr, Atatürk Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü * Sorumlu Yazar, fyavuz@atauni.edu.tr

² Fen Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, sharih.shiwan@yahoo.com

³ Yrd. Doç. Dr, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Böl, mustafaterin@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6550-335X

⁴ Ziraat Yüksek Mühendisi, Aziziye Ziraat Odası, Erzurum, dadabahar25@hotmail.com

⁵ Fen Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, oguler@atauni.edu.tr

⁶ Fen Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, kevser_8282@windowslive.com

1. Giriş

Gelişmekte olan ülkelerde kadınlar, kırsal alanda tarımsal üretim faaliyetlerine yoğun bir biçimde katıldığından, kırsal ekonomi ve kırsal kalkınmanın en temel gücünü oluşturmaktadır. Çoğu araştırmacı tarafından kadının işgücüne katılması ile ekonomik kalkınma arasında pozitif bir ilişkinin olduğu ileri sürülmüştür. Özellikle son elli yılda kalkınma olgusunda kadın belirleyici bir rol oynamıştır. Diğer bir ifadeyle kadına yer vermeyen herhangi bir ekonomik teorinin çökmeye mecbur olduğu belirtilmiştir (Tinker ve Zhukerman, 2013:1).

Bütün dünya ülkelerinde kırsal kadın, tarım ve tarım dışı faaliyetlere katılımıyla kırsal ekonomide önemli bir yere sahiptir (Quendler vd., 2017:226). Ancak katılma oranı ülkeler ve hatta bölgelere göre farklılık göstermektedir ve aynı ülkelerde bile yıllara göre önemli bir değişim görülmektedir (Dixon, 1982:542). Bu farklılığın temelinde başta kültür ve inançlar olmak üzere diğer sosyo-ekonomik etkenler yatmaktadır. Clark vd. (1991) kadının işgücüne katılımının Latin Amerika ve İslami ülkelerde düşük olduğunu, müslüman olmayan Afrika ve marksist toplumlarda bu oranın yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Kifle (2013) benzeri şekilde Afrika'nın çoğu kabilelerinde gıda üretimiyle ilgili işlerin nerdeyse tamamının kadınlar tarafından üstlenildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Tayland'da kadınlar tarımsal faaliyetlerde katılmakla birlikte yönetim ve karar mekanizmasında da önemli bir rol oynamaktadırlar (Schultz, 1999:23). Fakat bu durum tüm dünya için aynı oranda geçerli değildir. Dünyanın birçok ülkesinde kadının tarımsal yönetim ve karar mekanizmasında önemli bir pay almamakla birlikte tarımdaki rolü nerdeyse tamamen ihmal edilmektedir (Dixon, 1982: 546; Ogunlela ve Mukhtar, 2009:20). Dünya genelinde yapılan çalışmalarda kadının tarımsal faaliyetlere katılımı üzerine yaş, medeni durum, çocuk sayısı, gelir, eğitim, tecrübe, aile ve işletme büyüklüğü gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmektedir (Zhang vd., 2004; De Brauw vd., 2008; Mogue vd., 2009; Şahin ve Terin, 2009; Enete ve Amusa, 2010; Oladejo vd., 2011; Sireeranhan, 2013; Tologbonse vd., 2013; Kutlar vd., 2013; Mulugeta ve Amsalu, 2014; Ochieng vd., 2014).

Literatürde tarımsal feminizasyon olarak bilinen kadının tarımdaki rolü son yıllarda birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir. De Brauw vd. (2008) tarımsal feminizasyonu iki açıdan incelemesi gerektiğini belirtmiştir. Birincisi tarımsal işgücünün feminizasyonu; tarımsal işgücünün feminizasyonunda genelde kadının fiziki işgücü olarak tarımsal faaliyetlere katılması, erkeklere oranla çiftlikte kadının geçirdiği zaman ve benzeri hususlardır. Tarımsal feminizasyonun ikinci türü yönetsel feminizasyonudur. Yönetsel feminizasyonu iki şekilde açıklanmaktadır; birincisi kadının daha çok tarımsal karar mekanizmasında yer alması veya çiftlik işlerinde birincil karar verici hale gelmesidir. Fakat yapılan çoğu çalışmada tarımsal işgücünün feminizasyonuna odaklanılmış yönetsel feminizasyon ihmal edilmiştir. Bu nedenle kadınların tarımsal karar mekanizmasına katılımlarına yani yönetsel feminizasyona yönelik bilimsel çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Bu doğrultudan hareketle çalışmada Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi (TRA), Erzurum alt bölgesinde (TRA1), kırsal alanda kadının fiziki işgücü olarak tarımsal faaliyetlerine katılmasından ziyade, kırsal alanda kadının tarımsal karar mekanizmasındaki rolü incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın amacı TRA1 bölgesinde kırsalda kadının karar mekanizmasına veya gelir getirici faaliyetlere katılmasını etkileyen faktörlerin belirlenmesidir.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın ana materyalini Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi (TRA) Erzurum Alt Bölgesi (TRA1) Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde her bir ilde 120 olmak üzere toplam 360 adet anketten elde edilen veriler oluşturmaktadır. Çalışmada ayrıca konu ile ilgili yayınlanmış istatistik raporlardan da faydalanılmıştır.

Bağımlı değişkenin kategorik veya ordinal olduğu durumlarda sıralı (ordered) logit veya probit olasılık tahmin edicileri kullanılabilir. Her iki yöntemde de Maksimum En Çok Benzerlik fonksiyonları kullanılır. Sıralı probit model normal olasılık dağılımına dayanırken, sıralı logit model standardize edilmiş lojistik olasılık dağılımından türetilir (McKelvey ve Zavoina, 1975; Akın vd., 2000; Emeç,

2002:15). Sıralı probit modelini sıralı logit modelinden ayıran özellik, hataların normal dağılımasıdır. Çalışmada, kadınların kırsalda gelir getirici faaliyetlere karar verme mekanizmasına katılmasına etki eden faktörler sıralı probit yardımı ile analiz edilmiştir.

Sıralı probit modelinde gözlenebilir, aralıklı ve sıralı kategorilerin (y) ardında da sürekli, ancak gözlenemeyen gizli bir bağımlı değişken olduğu varsayılmaktadır. Gözlenemeyen, gizli (latent) bağımlı değişken (y^*), açıklayıcı değişkenler vektörü ve hata terimi ile açıklanmaktadır. Hata teriminin normal dağılıma sahip olduğu varsayılır (Greene, 2012:787).

$$y^* = \beta x + \varepsilon \quad \varepsilon \sim N[0,1] \quad (1)$$

Burada, y^* ; gözlenemeyen bağımlı değişkeni, x ; açıklayıcı değişkenler vektörünü, β ; tahmin edilecek olan parametre vektörünü ve ε ; hata terimini (normal dağılıma sahip) göstermektedir. Bağımlı değişken (y) ile gözlenemeyen bağımlı değişken (y^*) arasındaki ilişki, üreticilere göre ayrı değer alan ve regresyon katsayıları (β) kullanılarak tahmin edilen eşik değerlerin (μ_j) bir fonksiyonu olarak ele alınmaktadır. Çalışmada kırsalda kadının karar mekanizmasına veya gelir getirici faaliyetlere katılması üç farklı sıralı kategoride ($Y= 0, 1, 2$) sınıflandırılmıştır. Buna göre; modelin bağımlı değişkeni (y) ile gözlenemeyen bağımlı değişkeni (y^*) arasındaki ilişki aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Greene, 2012:787).

$$\text{Eğer } y^* \leq 0, \quad Y=0$$

$$\text{Eğer } 0 < y^* \leq \mu_1, Y=1$$

$$\text{Eğer } \mu_1 < y^* \quad Y=2$$

Denklemden yer alan μ 'ler, model içinde tahmin edilen ve y 'nin alacağı değerlerin alt ve üst sınırlarını oluşturan eşik değerleridir. Modelde kullanılan bağımlı değişkenin sıralı kategorileri olan “ $Y=0$ ” değişkeni karar alma sürecinde fikri hiç alınmayan kadınları “ $Y=1$ ” karar alma sürecinde fikri bazen alınan kadınları ve “ $Y=2$ ” karar alma sürecinde fikirleri alınan kadınları ifade etmektedir. Sıralı Probit modelinde üç alternatiften birisini (gözlenmiş olan y değerleri) seçme olasılığı aşağıdaki gibidir (Greene, 2012:788).

$$\text{Prob}(y = 0|x) = 1 - \Phi(x'\beta), \quad (2)$$

$$\text{Prob}(y = 1|x) = \Phi(\mu - x'\beta) - \Phi(-x'\beta), \quad (3)$$

$$\text{Prob}(y = 2|x) = 1 - \Phi(\mu - x'\beta). \quad (4)$$

Tüm bu olasılıkların pozitif olması için μ değerlerinin $0 < \mu_1 < \mu_2 < \dots < \mu_{j-1}$ olması gerekir. Φ kümülatif normal dağılım fonksiyonunu göstermektedir. Maksimum olabilirlik yöntemi kullanılarak tahmin edilen sıralı probit modeline ait değişkenlerin katsayılarının doğrudan yorumlanması sakıncalıdır (Akbay vd., 2007:908). Açıklayıcı değişkenlerin olasılıklar üzerindeki etkileri açıklayıcı değişkenlerin değerlerine bağlı olması nedeniyle, parametre (β) tahminleri ile aynı değildir. Bu durum olasılıklar üzerindeki etkinin belirlenebilmesi için açıklayıcı değişkenlerin marjinal etkilerinin tahmin edilmesini gerektirir. Değişkenlerin marjinal etkileri, her bir olasılık için aşağıdaki gibi hesaplanır (Greene, 2012:789).

$$\partial P(y = 0|x) \partial x = -\phi(x'\beta)\beta, \quad (5)$$

$$\partial P(y = 1|x) \partial x = [\phi(-x'\beta) - \phi(\mu - x'\beta)]\beta, \quad (6)$$

$$\partial P(y = 2|x) \partial x = \phi(\mu - x'\beta)\beta. \quad (7)$$

3. Araştırma Bulguları ve Tartışma

Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde yapılan 360 adet anketle kadınların tarımsal faaliyetlerde karar alma süreçlerine katılma durumları açıklanmaya çalışılmıştır. Tarımsal üretimle ilgili karar alınırken fikriniz soruluyor mu sorusu 3 seçenek (hayır, bazen ve evet) olarak sunulmuştur. Sorulan soruya 106 kişi hayır, 44 bazen ve 210 kişi evet cevabını vermiştir. Bölgede bulunan üç il arasında

karşılaştırma yapılırsa, evet cevabı yani kadınların tarımsal karar mekanizmasında katılımı açısından Erzincan birinci sırada yer alırken, Bayburt ikinci sırada ve Erzurum'un son sırada yer aldığı görülmektedir (Tablo 1). Dolayısıyla aynı bölgede bile kadının tarımsal karar mekanizmasındaki rolünün ve yerinin aynı olmadığı görülmektedir.

Tablo 1: İllere Göre Karar Mekanizmasında Kadının Fikrinin Sorulma Durumu

İller	Fikrin sorulma durumu						Toplam	
	Hayır		Bazen		Evet			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Erzurum	39	32,5	18	15,0	63	52,3	120	100,0
Erzincan	18	15,0	26	21,7	76	63,3	120	100,0
Bayburt	49	40,8	0	0,0	71	59,2	120	100,0
Toplam	106	29,4	44	12,2	210	58,3	360	100,0

Çalışmada kadınların büyük çoğunluğunun 31-45 ve 46-60 yaş grubu arasında yer aldığı söylenebilir (Tablo 2). Kadınların yaş grupları ile tarımsal faaliyetlerle ilgili karar alma sürecinde fikirlerinin sorulması arasında pozitif bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeninin yaşın ilerlemesiyle kadının iş tecrübesinin artması ve dolayısıyla tarımsal üretiminde daha çok söz sahibi olmak istemesinin olduğu söylenebilir.

Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Karar Mekanizmasında Kadının Fikrinin Sorulma Durumu

Yaş Grupları	Fikrin sorulma durumu						Toplam	
	Hayır		Bazen		Evet			
	N	%	N	%	N	%	N	%
15-30	28	56,0	4	8,0	18	36,0	50	100,0
31-45	32	23,2	16	11,6	90	65,2	138	100,0
46-60	33	26,0	19	15,0	75	59,1	127	100,0
61-75	12	28,6	5	11,9	25	59,5	42	100,0
76<	1	33,3	0	0,0	2	66,7	3	100,0
Toplam	106	29,4	44	12,2	210	58,3	360	100,0

Bekâr kadınların %37,5'i karar mekanizmasına katılırken, bu oran evli ve dul kadınlarda sırasıyla %59,0 ve %83,3'tür (Tablo 3). Bu sonuçlara göre dul ve evli kadınların bekârlara göre daha yüksek oranda ailedeki tarımsal üretimle ilgili karar mekanizmasında yer aldığı söylenebilir.

Tablo 3: Medeni Duruma Göre Karar Mekanizmasında Kadının Fikrinin Sorulma Durumu

Medeni Durum	Fikrin sorulma durumu						Toplam	
	Hayır		Bazen		Evet			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Bekâr	9	37,5	6	25,0	9	37,5	24	100,0
Evli	96	29,6	37	11,4	191	59,0	324	100,0
Dul	1	8,3	1	8,3	10	83,3	12	100,0
Toplam	106	29,4	44	12,2	210	58,3	360	100,0

Tablo 4: Eğitim Durumuna Göre Karar Mekanizmasında Kadının Fikrinin Sorulma Durumu

Eğitim düzeyi	Fikrin sorulma durumu						Toplam	
	Hayır		Bazen		Evet			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Okur-yazar değil	25	39,7	6	9,5	32	50,8	63	100,0
Okur-yazar	3	10,0	5	16,7	22	73,3	30	100,0
İlkokul	53	28,5	22	11,8	111	59,7	186	100,0
Ortaokul	11	33,3	3	9,1	19	57,6	33	100,0
Lise	9	30,0	6	20,0	15	50,0	30	100,0
Üniversite	5	27,8	2	11,1	11	61,1	18	100,0
Toplam	106	29,4	44	12,2	210	58,3	360	100,0

Eğitim seviyesi ile kadınların tarımsal üretimle ilgili karar mekanizmasına katılımları arasındaki ilişki Tablo 4'te verilmiştir. Buna göre okur-yazar olmayan kadınların %50,8'i, sadece okur-yazar olan kadınların %73,3'ü, ilköğretim mezunu kadınların %59,7'si, ortaokul mezunu kadınların %57,6'sı, lise mezunu kadınların %50,0'si ve üniversite mezunu kadınların %61,1'inin tarımsal üretimle ilgili karar mekanizmasına katıldıkları görülmektedir. Bu sonuçlara göre, eğitim seviyesi ile kadınların tarımsal üretimle ilgili karar mekanizmasına katılımları arasında net bir farkın olmadığı söylenebilir.

3.1. Regresyon Analiz Sonuçları

Ordered probit modelde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 5'te verilmiştir. Buna göre kadınların %29,4'ünün tarımsal üretim faaliyetleri ile ilgili karar mekanizmasına katılmadığı, %12,3'ünün bazen katıldığı ve %58,3'ünün her zaman katıldığı belirlenmiştir.

Tablo 5: Regresyon Modelinde Kullanılan Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler		Değerler
Bağımlı değişken		
Tarımsal üretim faaliyetlerinde karar alınırken fikir sorulma durumu		
Hayır	Y= 0	%29,4
Bazen	Y= 1	%12,3
Evet	Y= 2	%58,3
Sürekli açıklayıcı değişkenler		Ortalama (Std.sapma)
Yaş		44,96 (13,01)
İşletme büyüklüğü (hayvan varlığı)		19,58 (25,71)
İkili açıklayıcı değişkenler		
		Değerler
Eğitim (okur-yazar değil 1; diğer 0)		%17,5
Medeni durum (Bekar) <i>Referans grup</i>		%6,7
Evliliği		%90,0
Dul		%3,3
Uğraşı alanı ile ilgili seminer veya toplantıya katılma (Evet 1; Hayır 0)		%20,6
Aile gelir kaynağı tarımsal faaliyetler olma durumu (Evet 1; Hayır 0)		%30,6
Ürünlerin satılmasına katılma durumu (Evet 1; Hayır 0)		%63,3
İşletmenin geleceğine yönelik fikrinin olması durumu (Evet 1; Hayır 0)		%41,7
Aile gelirine katkı sağlama durumu (Evet 1; Hayır 0)		%22,5
Aile kararlarında fikrinin sorulması durumu (Evet 1; Hayır 0)		%88,3

Regresyon modeline ait sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir. Likelihood Oranı testine bakıldığında modelin % 1 düzeyinde anlamlı olduğunu ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklamada kurulan modelin uygun olduğu anlamı çıkmaktadır. Model sonuçlarına göre; yaş, evli ve dul olmanın bekârlara göre, uğraşı alanı ile ilgili herhangi bir konuda seminere katılma, tarımsal ürünlerin satılmasına katılma, işletmenin geleceğiyle ilgili fikre sahip olma, aile gelirine katkı sağlama ve ev kararlarında fikrinin sorulması kadınların karar alma sürecine katılımını olumlu etkilerken, eğitim durumu (okur-yazar olmayanların diğerlerine göre), işletme büyüklüğü ve gelir kaynağının tarımsal faaliyetler olması karar alma sürecine katılımı olumsuz etkilemektedir (Tablo 6).

Probit modellerde bağımlı değişkenin gerçekleşme olasılığı marjinal etkiyle açıklanmaktadır. Modele ait marjinal etkiler Tablo 7'de verilmiştir. Kadınların tarımsal üretim kararlarında fikrinin sorulması ve yaş arasında pozitif bir ilişki vardır. Yaş ilerledikçe kadının tarımsal karar mekanizmasında aldığı payın arttığı görülmektedir. Kadının yaşının bir yıl artması kadının üretimle ilgili karar alma sürecine katılmama olasılığını %0,4 azaltırken, üretimle ilgili karar alma sürecine katılma olasılığını %0,5 arttırmaktadır. Yapılan benzer çalışmalarda kadının tarımsal üretimde karar mekanizmasına katılımı ile yaş arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir (Kishor vd., 1999:286; Arshad vd., 2010:693; Mulugeta ve Amsalu, 2014:352). Kadının tarımsal karar mekanizmasına katılımını medeni durumu önemli derecede etki ettiği tespit edilmiştir. Çalışmada, kadınların evli ve dul olması bekârlara göre kadınların tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılmama olasılığını sırasıyla %29 ve %22 oranında düşürürken, tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine

katılma olasılığını sırasıyla %32 ve %34 oranında arttırmaktadır (Tablo 7). Nijerya’da yapılan benzer bir çalışmada da evli kadınların bekâr kadınlara göre karar mekanizmasına daha fazla katıldığı tespit edilmiştir (Umeh ve Chukwu, 2014:3).

Tablo 6: Ordered Probit Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Std. hata	P-değeri
Sabit	-1,891	0,435	0,000***
Yaş	0,015	0,006	0,014**
Eğitim (Okur-yazar değil)	-0,336	0,194	0,082*
Evli Olma (Bekârlara göre)	0,816	0,287	0,004***
Dul olma (Bekârlara göre)	1,295	0,528	0,014**
Uğraşı alanıyla ilgili seminer alma durumu	0,449	0,191	0,020**
İşletmenin Büyüklüğü (Hayvan sayısı)	-0,288	0,170	0,091*
Gelirin tarımsal faaliyetlerden elde edilmesi	-0,609	0,155	0,000***
Ürünlerin satılmasına katılma durumu	0,297	0,067	0,000***
İşletmenin geleceğine yönelik fikri olması	1,038	0,155	0,000***
Aile gelirine katkı sağlama durumu	0,359	0,175	0,040**
Aile kararlarında fikrinin sorulması durumu	0,397	0,102	0,004***
μ (1)	0,443	0,062	0,000***

Kısıtsız log olabilirlik = - 270,327 Kısıtlı log olabilirlik = - 335,276 Likelihood ratio statistic (LR) = 129,90***

***P<0,01; **P<0,05; *P<0,1

Çalışmada kadınların uğraşı alanları (tarımsal üretim) ile ilgili toplantılara katılmalarının, karar mekanizmasına katılmalarını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Kadınların uğraşı alanları ile ilgili toplantı ve seminerlere katılması, tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılmama olasılığını %12 oranında azaltırken, tarımsal üretimle ilgili karar alma mekanizmasına katılma olasılığını %16 oranında arttırmaktadır. Çünkü uğraşı alanı ile ilgili seminer ve toplantılara katılmak, kadınlara girişimci fikirler kazandırabilmektedir. İşletmeyle ilgili bilgiler arasında işletme büyüklüğü kadınların tarımsal karar mekanizmasına katılımın üzerine negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Nijerya’da yapılan çalışmada da işletme büyüklüğü büyüdükçe kadınların karar mekanizmasına katılımının düştüğü belirlenmiştir (Arigbo ve Ifenkwe, 2013:282). Geleneksel tarımsal üretiminde kadının rolü çok değişmemektedir. Ancak ticarete yönelik üretim yapan makineleşmiş büyük işletmelerde kadının girişimci rolü azaldığı görülmektedir. Bu durum Türkiye dışında dünyanın birçoğu ülkesinde aynı olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Kishor vd. (1999) Uttar Pradesh bölgesi örneği yaptığı çalışmada benzer sonuca ulaşmıştır. Bunun sebebi büyük işletmelerde kadınların yönetsel verimliliğinin düşük olduğu algısından kaynaklanmaktadır. Oysaki Zhang (2004) yaptığı çalışmada kadınların yönettiği işletmelerde yönetsel verimliliğin düşmediğini tespit etmiştir. Schultz (1999) da bu algıyı reddetmekle birlikte kadınların erkeklere oranla yönetsel verimliliklerinin daha yüksek olduğunu öne sürmüştür. Çalışmada işletme büyüklüğünün (işletmedeki hayvan sayısının) bir baş artması, kadınların tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılmama olasılığını %8,8 arttırmaktadır. Buna karşın işletme büyüklüğünün bir baş artmasının, kadınların tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılma olasılığını %11,0 oranında düşürdüğü belirlenmiştir.

Aile gelirinin tamamını tarımsal faaliyetlerden elde edilen ailelerde, kadınların tarımsal karar mekanizmasındaki rolünün daha düşük olduğu söylenebilir. Çünkü gelir kaynağı tamamen tarıma bağlı işletmeler çoğunlukla büyük veya en azından nispeten büyük işletmelerdir. Yani çok küçük işletmeler bir ailenin gelirini yetmesi mümkün olmamaktadır. Büyük işletmelerde kadının karar mekanizmasına katılımı daha azdır. Çalışmada, aillerin gelir kaynağının tamamen tarımsal faaliyete dayalı olması, kadınların tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılmama olasılığını %20,0 arttırırken, tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılma olasılığını %23,6 oranda azalttığı tespit edilmiştir.

Kadının katıldığı tarımsal faaliyet çeşidi, kadının tarımsal karar mekanizmasına katılımı açısından son derece önemlidir. De Brauw vd. (2008) vurguladığı gibi yönetsel feminizasyonu, kadınların

ürünün pazarlanması gibi gelirin toplandığı spesifik tarımsal faaliyetlerin yürütülmesine hâkim olduklarında gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada da ürün işleme, temizlik ve benzer faaliyetlerden ziyade kadının tarımsal karar mekanizmasındaki katılımı ile ürünün satılması faaliyetinde katılması arasında güçlü pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Kadının tarımsal ürünlerin satılmasında yer alması aynı zamanda kadının gelire erişebilmesine imkân sağlamaktadır. Bu durum kadının daha çok bağımsız olabilmesine ve ailede üretimde söz sahibi olmasına sağlamaktadır. Kadınların ürünlerin satılmasına katılması tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılmama olasılığını %9,6 oranında azaltırken, tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılma olasılığını %12,1 oranında arttırmaktadır.

Çalışmada, kadınların işletmenin geleceğiyle ilgili fikir sahibi olma durumu ile tarımsal karar mekanizmasına katılımı arasında pozitif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. İşletmenin geleceğine yönelik fikir sahibi olan kadınlar tarımsal karar mekanizmasında aktif rol aldıkları söylenebilir. Diğer bir ifadeyle girişimci fikirleri olan kadınların tarımsal karar mekanizmasına aldığı pay daha yüksektir. İşletmenin geleceğine yönelik fikir sahibi olma, kadınların üretimle ilgili karar mekanizmasına katılmama olasılığını %29,3 oranından azaltırken, üretimle ilgili karar mekanizmasına katılma olasılığını %37,2 oranda arttırmaktadır. Benzer durum kadının aile gelirine katkı sağlama durumu içinde geçerlidir. Çalışmada, kadınların aile gelirine katkı sağlıyor olması, kadınların üretimle ilgili karar mekanizmasına katılmama olasılığını %11,7 oranında azaltırken, katılma olasılıklarını %14 oranında arttırdığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada, kadının ailede karar almadaki rolü ile tarımsal karar mekanizması arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aile içerisinde kadına fikrinin soruluyor olması, kadınların tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılmama olasılığını %12,1 oranında azaltırken, tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılma olasılıklarını %15,2 oranında arttırmaktadır (Tablo 7). Bu sonuca göre aile içinde alınan kararlara katılma ile tarımsal üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılma arasında oldukça yakın bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

Tablo 7: **Ordered Probit Modele Ait Marjinal Etkiler**

Değişkenler	(Y=0)	(Y=1)	(Y=2)
Yaş	-0,004**	-0,001**	0,005**
Eğitim (Okur-yazar olmayanlar, diğer)	0,110	0,020**	-0,131*
Evli olma (Bekârlara göre)	-0,294***	-0,022*	0,316**
Dul olma (Bekârlara göre)	-0,223***	-0,119***	0,343***
Uğraşı alanıyla ilgili seminer alma durumu	-0,123***	-0,039**	0,163**
İşletmenin Büyüklüğü (Hayvan sayısı)	0,088*	0,022*	-0,110*
Gelirin tarımsal faaliyetlerden elde edilmesi	0,200***	0,035***	-0,236***
Ürünlerin satılmasına katılma durumu	-0,096***	-0,024***	0,121***
İşletmenin geleceğine yönelik fikri olma durumu	-0,293***	-0,079***	0,372***
Aile gelirine katkısı olma durumu	-0,117*	-0,022**	0,140**
Aile kararlarında fikrinin sorulması durumu	-0,121***	-0,030***	0,152***

*** $P < 0,01$; ** $P < 0,05$; * $P < 0,1$

4. Sonuç ve Öneriler

TRA1 bölgesinde kadınların gelir getirici faaliyetlerde karar mekanizmasına katılma durumlarına etki eden faktörlerin belirlenmesi üzerine yapılan bu çalışmada, kadınların yaklaşık üçte ikisinin (%58,3) karar mekanizmasına katıldığı tespit edilmiştir. TRA1 bölgesindeki sosyo kültürel yapı (ataerkil aile yapısı) dikkate alındığında elde edilen bu oranın oldukça iyi olduğu söylenebilir. Bu oranın sayısal ve nitelik olarak artması kırsalda hanelerin gelir getirici faaliyetlerde daha rasyonel kararlar alabilmelerine olumlu katkılar sağlayabilecektir.

Regresyon analiz sonuçlarına göre; yaş, evli ve dul olmanın bekârlara göre, uğraşı alanı ile ilgili eğitim alma, ürünlerin satılmasına katılma, işletmenin geleceğine ilişkin düşünceye sahip olma, aile gelirine katkı sağlama ve aile içinde alınan üretim dışı kararlara katılma kadınların gelir getirici faaliyetlerde alınacak kararlara katılımını arttırırken, eğitim (okur-yazar değil), işletme büyüdükçe

ve gelirin çoğunlukla tarımsal faaliyetlerden elde ediliyor olması, alınacak kararlara katılımı düşürmektedir. Bu sonuca göre kadınların sahip olduğu sosyo demografik özellikler ile işletmeye ait özelliklerin alınacak kararlara katılımı ve/veya katılmamada oldukça etkili olduğu söylenebilir. Yaş artmasının alınan kararlara katılımı arttırması, yaşı büyük olanların tarımsal üretimde daha tecrübeli olması nedeniyle alınacak kararların daha doğru ve isabetli olmasını sağlayabilir. Bu durum tarımsal üretimde ağırlıklı olarak yaşlı nüfusun arttığı Türkiye için olumlu olabilir. Ancak tarımsal üretime aktif olarak genç kadınların katıldığı düşünülürken bu sonuç olumsuz olarak yorumlanabilir. Uğraşı alanı ile ilgili eğitim alan kadınların karar süreçlerinde aktif rol alması oldukça önemli bir sonuçtur. Bu durum kadınların uğraşı alanları ile ilgili daha fazla eğitim almalarını teşvik edecek ve alınacak kararların daha doğru ve isabetli olmasına katkı sağlayacaktır. Ancak bölgede tarımsal üretimde bulunan kadınların yaşlarının giderek artması tecrübe açısından olumlu iken, yapılacak eğitim faaliyetlerine katılım açısından olumsuz olabilecektir. Buna rağmen kadınların uğraşı alanları ile ilgili eğitim ve yayım çalışmalarının sürekli olarak yapılması gereklidir.

Kırsal alanda kadınların üretimle ilgili karar alma süreçlerine katılımı kadar, bu süreçte katılımı etkileyen faktörlerin belirlenerek, olumlu olan faktörlerin geliştirilmesi, olumsuz etki eden faktörlerin üzerinde çalışılarak olumlu hale getirilmesi oldukça önemlidir. Sonuç olarak bölgede tarımsal üretimin arttırılabilmesi ve kırsal kadının yaşam kalitesinin yükseltilebilmesi için üretim sürecinde olduğu gibi karar alma mekanizmalarında da kadının rolünün ve etkinliğinin arttırılması ve buna yönelik eğitim çalışmalarının artarak sürdürülmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Akbay, C. Tiryaki, G.Y. ve Gül, A. (2007). Consumer Characteristics Influencing Fast Food Consumption in Turkey. *Food Control*, 18, 904-913.
- Akın, F., Üçdoğruk, Ş. ve Deveci, İ. (2000). İstanbul İli Hane Halkı Tüketim Harcamalarının Sıralı Probit Olasılık Modelleriyle İncelenmesi. T.C DİE Araştırma Sempozyumu, Ankara.
- Arigbo, P.O. ve Ifenkwe, G.E. (2013). Farm decision making among cocoa farming households in Ikwuano L.G.A.of Abia State, Nigeria. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 2 (1), 275-286.
- Arshad, S., Ashfaq, M., Saghir, A., Ashraf, M., Yasin, M., Lodhi, M.A., Tabassum, H. ve Ali, A. (2010). Gender and Decision Making Process in Livestock Management. *Sarhad J. Agric*, 26 (4), 693-696.
- Clark, R., Ramsbey, T. W., Adler, E. S. (1991). Culture, Gender, and Labor Force Participation: A Cross-National Study. *Gender and Society*,5(1), 47-66.
- De Brauw, A., Li, Q., Liu, C., Rozelle, S. ve Zhang, L. (2008). Feminization of Agriculture in China? Myths Surrounding Women's Participation in Farming. *The China Quarterly*, 194, 327-348.
- Dixon, R. B. (1982). Women in agriculture: Counting the Labor Force in Developing Countries. *Population and Development Review*, 8(3), 539-566.
- Emeç, H. (2002). Ege Bölgesi Tüketim Harcamaları İçin Sıralı Logit Tahminleri ve Senaryo Sonuçları. *DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 13-29.
- Enete, A.A. ve Amusa, T.A. (2010). Determinants of Women's Contribution to Farming Decisions in Coca Based Agroforestry Households of Ekiti State, Nigeria. *Journal of Field Actions Science*, 4 (1), 1-7.
- Greene, W.H. (2012). *Econometric Analysis*, Seventh Edition. Pearson Prentice-Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 07458. ISBN 10:0-13-139538-6.
- Kifle, D. (2013). Gender Role in Agricultural Production In Some Parts Of Ethiopia: A Brief Review. *International Journal of Research in Applied, Natural and Social Sciences*, 1 (2), 49-52.

- Kishor, R., Gupta, B., Yadav, S. R. ve Singh, T. R. (1999). Role of Rural Women in Decision-Making Process in Agriculture in District Sitapur (Uttar Pradesh). *Indian Journal of Agricultural Economics*, 54 (3), 282-286.
- Kutlar, İ., Kızılay, H. ve Turhanogulları, Z. (2013). Kırsal Alanda Kadınların İşgücüne ve Kararlara Katılımını Etkileyen Sosyoekonomik Faktörlerin Belirlenmesi: Burdur ili örneği. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 26(1), 27-32.
- Mckelvey, R.D. ve Zavoina, W. (1975). A Statistical Model for The Analysis of Ordinal Level Dependent Variables. *Journal of Mathematical Sociology*, 4,103-120.
- Mogues, T., Cohen, M. J., Birner, R., Lemma, M., Randriamamonjy, J., Tadesse, F. ve Paulos, Z. (2009), *Agricultural Extension in Ethiopia Through A Gender And Governance Lens*. Development Strategy and Governance Division, International Food Policy Research Institute – Ethiopia Strategy Support Program 2, Ethiopia.
- Mulugeta, M. ve Amsalu, T. (2014). Womens's Role and Their Decision Making in Livestock and Household Management. *Journal of Agricultural Extension and rural Development*, 6 (11), 347-353.
- Ochieng, J., Ouma, E. ve Birachi, E. (2014). Gender Participation and Decision Making in Crop Management in Great Lakes Region of Central Africa. *Gender, Technology and Development*, 18 (3), 341-362.
- Ogunlela, Y. I. ve Mukhtar, A. A. (2009). Gender Issues in Agriculture and Rural Development in Nigeria: The Role of Women. *Humanity & Social Sciences Journal*, 4(1), 19-30.
- Oladejo, J.A., Olawuyi, S.O. ve Anjorin, T.D. (2011). Analysis of Women Participation in Agricultural Production in Egbedore Local Government Area of Osun State, Nigeria. *International Journal of Agricultural Economics & Rural Development*, 4(1), 1-11.
- Quendler, E., Glatzl, M. ve Mayr, J. (2017). Female Farmers' Work Both on and off The Farm in Austria. *Agriculture & Food*, 5, 226-237.
- Şahin, K. Ve Terin, M., (2009). Van İlinin Sosyo Ekonomik Özellikleri Farklı İki Köyündeki Kadınların Tarımsal Faaliyetlere Katılımı ve Tarımsal Yayım İlişkin Görüşleri. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 39-49.
- Schultz, T. P. (1999). *Women's Role in the Agricultural Household: Bargaining and Human Capital*, Center Discussion Paper No. 803. Economic Growth Center, Yale University. <http://www.econ.yale.edu/~pschultz/cdp803.pdf>
- Sireeranhan, A. (2013). Participation of Family-Women in Agricultural Production: A Case Study of Jaffna District, Sri Lanka. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 4(13), 143-147.
- Tinker, I. ve Zuckerman, E. (2013). *Women's Economic Roles and The Development Paradigm*, DC: Heinrich Boell Foundation, 1-23.
- Tologbonse, E. B., Jibrin, M. M., Auta, S. J. ve Damisa, M. A. (2013). Factors Influencing Women Participation in Women in Agriculture (WIA) Programme of Kaduna State Agricultural Development Project, Nigeria. *International journal for Agricultural Economics and Extension*, 1 (7), 47-54.
- Umeh, G.N. ve Chukwu, V.A. (2014). Role of Women in Farm an Family Decision Making Process in Udi Local Government Area of Enugu State, Nigeria. *Journal of Biology, Agriculture an Healthcare*, 4 (7), 1-6.
- Zhang, L., De Brauw, A. ve Rozelle, S. (2004). China's Rural Labor Market Development and Its Gender Implications. *China Economic Review*, 15(2), 230-247.

THE ROLE OF RURAL WOMAN IN DECISION MAKING IN INCOME GENERATING ACTIVITIES: CASE OF NORTHEAST ANATOLIA TRA1 REGION

Extended Abstract

Aim: Women in rural areas contribute to income generating activities such as agricultural production, hand craft making in addition to being housewife to take care of the family. In developing countries, women are the most basic strength of the rural economy and rural development, since they intensively participate in agricultural production activities in rural areas. However, the rate of participation differs according to countries and even regions. Although rural women take role in every step of agricultural production, they do not participate in decision making related to agricultural production activities. The role of women, known as agricultural feminism in agriculture has attracted many researchers in recent years. But in most of the work done, administrative feminism focused on the feminization of the agricultural workforce has been neglected. For this reason, there is a need for scientific studies on the participation of women in the agricultural decision-making process, that is, administrative feminization. In this direction, the aim of this study is to determine the factors affecting women's participation in decision-making in income generating activities in the rural areas of TRA1.

Material and Method: The main material of the study is the data collected by survey study with 360 rural women in Erzurum, Erzincan and Bayburt provinces. 120 surveys were conducted on each province. The study also benefited from reports on published statistics on the subject. In the study, factors affecting the participation of women in rural decision-making in income generating activities were analyzed with the help of ordered probit model. In the study, women were classified in three different categories (Y = 0, 1, 2) to participate in decision-making or income-generating activities in rural areas. In the model; Y = 0, 1, 2 refers to women who do not participate in the decision-making process, women participate sometimes decision-making process and women whose ideas always are taken in the decision-making process, respectively.

Findings: In the study, it was determined that 58,3% of women whose ideas always are taken in the decision-making process, 12,2% of women participated sometimes decision-making process and 29,4% of women who did not participated in the decision-making process. These results were determined as 52,3%, 15,0%, 32.5% Erzurum and 63,3%, 21,7%, 15,0% Erzincan, respectively. Also in the study, it was determined that there was a positive relationship between age groups and participation in the decision-making process. According to this result, it can be said that as age increases, women are more participated in decision-making processes. This result is in line with expectations. Because as the age increases, the work experience of the woman increases and it participates more in the process of decision making in the house and agricultural production. According to ordered probit model results; age, being married and widow, being trained related to profession, being asked their ideas in family affairs, taking part in selling what produced affect the participation to decision making positively, while education (non literate) farm size and having all family income from agriculture affect the participation negatively. It can be said that all the results are appropriate to the economic theory.

Conclusion: In this study, it was determined that approximately two-thirds (58.3%) of the women participated in the decision-making process. Considering the socio-cultural structure of the TRA1 region (patriarchal family structure), this ratio can be said to be quite good. According to the results of the regression analysis, it is seen that the socio demographic and operational characteristics of women are very effective in participating decision-making process in agricultural production. As a result, in order to increase the agricultural production in the region and increase the quality of life of the rural woman, it is necessary to increase the role and efficiency of the women in the decision-making process such as the production process. Supporting rural women in income generating activities, enhancing their knowledge, skills and competences, training in production, managing and marketing, lowering sex discrimination could be the suggestions of this study.